

Nový občanský zákoník

DĚDICKÉ PRÁVO

- ◆ závěť, dědická smlouva
- ◆ vydědění
- ◆ odkaz
- ◆ dluhy zůstavitele

JUDr. Petr Novotný, Ph.D.

Většinu svého profesního života se zabývá obchodním a finančním právem. Více než dvacet let je činný jako vedoucí partner advokátní kanceláře Rödl & Partner v České republice. Vedle toho působí též na katedře finančního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Je autorem nebo spoluautorem řady odborných publikací, učebnic i článků.

JUDr. Monika Novotná

Od absolvování Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze se věnuje advokacii, od roku 1993 spolupracuje s advokátní kanceláří Rödl & Partner. Zaměřuje se především na občanské, obchodní a daňové právo. Působí jako členka Kontrolní rady České advokátní komory. Je autorkou nebo spoluautorkou několika odborných publikací a řady vědeckých i populárně naučných článků. Věnuje se rovněž přednáškové činnosti.

Na odborné podpoře této publikace se podílela společnost **Rödl & Partner**.

Společnost Rödl & Partner patří v České republice k jedné z nejvýznamnějších mezinárodních poradenských společností. Poskytuje služby ve všech oblastech podnikání; dovede propojit právní, daňové, auditorské a podnikové sféry poradenství, a to díky své síti více než dvou set poradců všech uvedených oborů. V České republice působí od roku 1991, pobočky má v Praze a Brně.

Díky dlouholetým zkušenostem zná Rödl & Partner požadavky a možnosti českého trhu. Respektuje přeshraniční zájmy klienta, místní poměry a zároveň zajišťuje vysoký a jednotný standard poskytovaných služeb. Na základě úzké interdisciplinární spolupráce poradců na národní i mezinárodní úrovni nabízí společnost ucelený soubor poradenských služeb šitých na míru. Týmy složené z českých i zahraničních odborníků tak poskytují komplexní poradenství v národním i mezinárodním kontextu.

Rödl & Partner je držitelem prestižního ocenění Právnická firma roku 2012 a 2013 v oboru daňového práva.

Celosvětově je kancelář zastoupena 91 pobočkami v 40 průmyslových zemích. Silnou pozici zaujímá především na trhu ve střední, východní a západní Evropě, ale i v Asii a USA.

Petr Novotný, Monika Novotná

Nový občanský zákoník

DĚDICKÉ PRÁVO

Grada Publishing

PRO KAŽDÉHO
PRÁVO §

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Edice Právo pro každého

JUDr. Petr Novotný, Ph.D., JUDr. Monika Novotná
Nový občanský zákoník
Dědické právo

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala GRADA Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7 jako svou 5464. publikaci

Realizace obálky Jan Dvořák
Sazba Antonín Plicka
Odpovědná redaktorka Ing. Michaela Průšová
Počet stran 144
První vydání, Praha 2014
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© GRADA Publishing, a.s., 2014

ISBN 978-80-247-5168-9

GRADA Publishing: tel.: 234 264 401, fax: 234 264 400, www.grada.cz

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-9139-5 (ve formátu PDF)
ISBN 978-80-247-9140-1 (ve formátu EPUB)

Obsah

Úvod	9
Kapitola 1 Dědické právo	11
<i>Dědické tituly</i>	12
<i>Dědický nápad</i>	12
<i>Dědic a odkazovník</i>	13
<i>Dědická nezpůsobilost</i>	13
Kapitola 2 Zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví, vzdání se dědictví	17
i. Zřeknutí se dědického práva	17
ii. Odmítnutí dědictví	18
iii. Vzdání se dědictví	19
Kapitola 3 Dědění ze zákona, dědické třídy	21
Kapitola 4 Právo na povinný díl a nepominutelný dědic	25
<i>Nepominutelný dědic</i>	25
<i>Povinný díl</i>	25
<i>Ochrana nepominutelného dědice</i>	26
<i>Výpočet povinného dílu</i>	28
Kapitola 5 Započtení na povinný díl a na dědický podíl	31
i. Započtení na povinný díl	31
<i>Povinnost zpětného vydání</i>	33
<i>Hodnota k započtení</i>	34
ii. Započtení na dědický podíl	34
Kapitola 6 Právo na zaopatření	37
Kapitola 7 Závěť	41
i. Obecná pravidla pro porřízení pro případ smrti	41
ii. Závěť a dovětek	42
<i>Závěť</i>	42
<i>Dovětek</i>	44

iii. Pořizovací nezpůsobilost	44
iv. Účinky omylu	46
v. Forma závěti	47
<i>Písemná forma</i>	47
<i>Závěť pořázená soukromou listinou</i>	48
<i>Holografická závěť</i>	48
<i>Alografická závěť</i>	48
<i>Závěť nevidomých a osob se smyslovým postižením</i>	49
<i>Závěť pořázená veřejnou listinou</i>	50
<i>Svědkové závěti</i>	50
<i>Úlevy při pořizování závěti</i>	52
<i>Ústní forma závěti</i>	52
<i>Závěť sepsaná starostou obce</i>	53
<i>Závěť sepsaná velitelem námořního plavidla nebo letadla</i>	53
<i>Závěť sepsaná vojenským velitelem</i>	54
<i>Svědkové privilegované závěti</i>	55
<i>Pozbytí platnosti privilegované závěti</i>	55
<i>Mlčenlivost</i>	56
vi. Vedlejší doložky v závěti	56
<i>Vykonavatel závěti</i>	57
<i>Správce pozůstalosti</i>	58
<i>Podmínky</i>	59
<i>Doložení času</i>	60
<i>Přední a následný dědic</i>	61
<i>Příkaz</i>	62
vii. Zrušení závěti	63
<i>Pořízení nové závěti</i>	63
<i>Odvolání závěti</i>	64
<i>Neúčinná zrušovací doložka</i>	64
viii. Případnutí pozůstalosti dědicům	65
<i>Uvolněný podíl</i>	67
<i>Náhradnictví</i>	69
<i>Svěřenské nástupnictví</i>	70
Kapitola 8 Dědická smlouva	75
<i>Forma dědické smlouvy</i>	75
<i>Omezení věcného rozsahu dědické smlouvy</i>	76
<i>Zřeknutí se dědictví</i>	76
<i>Podmínky dědické smlouvy</i>	77

<i>Dispozice s majetkem za života zůstavitele</i>	77
<i>Neplatnost dědické smlouvy</i>	78
<i>Dědická smlouva mezi manžely</i>	78
Kapitola 9 Odkaz	81
i. Obecná úprava odkazu	81
<i>Obtížení odkazem</i>	83
<i>Pododkaz</i>	84
<i>Neurčitá skupina odkazovníků</i>	84
<i>Náhradnictví při odkazech</i>	85
<i>Odvolání odkazu</i>	85
ii. Odkaz věcí určitého druhu	86
iii. Odkaz určité věci	87
iv. Odkaz pohledávky	89
v. Odkaz dětem a příbuzným	91
vi. Odkaz skupinám osob	91
vii. Nabytí odkazu	92
viii. Právo odkazovníka na zajištění	94
ix. Uvolněný odkaz	94
x. Odkazy v míře přesahující přípustný rámec	95
Kapitola 10 Vydědění	97
Kapitola 11 Odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele	103
i. Dluhy postihující dědice	103
ii. Práva věřitelů před potvrzením dědictví	104
iii. Právní účinky neuplatnění výhrady soupisu	104
iv. Právní účinky výhrady soupisu	105
v. Odloučení pozůstalosti	106
vi. Vyhledání dluhů zůstavitele	107
vii. Zcizení dědictví	109
Kapitola 12 Přejedání pozůstalosti na dědice	111
i. Nabytí dědictví	111
ii. Výhrada soupisu	112
iii. Správa pozůstalosti	113
iv. Závěra pozůstalosti	115
v. Soupis pozůstalosti	115
vi. Potvrzení dědictví	117
vii. Rozdělení pozůstalosti	119

Kapitola 13 Dědické řízení	123
i. Místní příslušnost	123
ii. Soudní komisariát	124
iii. Odměna za činnost soudního komisaře	125
iv. Účastníci při pozůstalostním řízení	125
<i>Účastníci při projednání pozůstalosti</i>	<i>125</i>
<i>Účastníci řízení při likvidaci pozůstalosti</i>	<i>126</i>
<i>Opatrovnictví</i>	<i>126</i>
<i>Procesní nástupnictví</i>	<i>126</i>
v. Rozhodnutí	127
vi. Opravné prostředky	127
vii. Projednání dědictví	128
<i>Zahájení řízení</i>	<i>128</i>
<i>Předběžná šetření</i>	<i>128</i>
<i>Zastavení řízení</i>	<i>130</i>
<i>Správa pozůstalosti</i>	<i>130</i>
<i>Vypořádání majetku ve společném jmění zůstavitele a jeho manžela</i>	<i>131</i>
<i>Zjišťování dědického práva</i>	<i>131</i>
<i>Aktiva a pasiva pozůstalosti</i>	<i>132</i>
<i>Soupis pozůstalosti</i>	<i>133</i>
<i>Obvyklá cena pozůstalosti</i>	<i>133</i>
<i>Projednání dědictví</i>	<i>133</i>
<i>Rozhodnutí o dědictví</i>	<i>134</i>
<i>Dodatečně najevo vyšlý majetek</i>	<i>135</i>
viii. Nabytí dědictví následným dědicem	135
ix. Likvidace pozůstalosti	135
<i>Rozhodnutí o nařízení likvidace</i>	<i>136</i>
<i>Jmenování likvidačního správce a jeho práva a povinnosti</i>	<i>136</i>
<i>Účinky nařízení likvidace</i>	<i>137</i>
<i>Likvidační podstata</i>	<i>137</i>
<i>Zpeněžení majetku likvidační podstaty</i>	<i>138</i>
<i>Přihlašování pohledávek</i>	<i>138</i>
<i>Přezkoumání pohledávek</i>	<i>139</i>
<i>Zjištění pohledávek</i>	<i>140</i>
<i>Rozvrh výtěžku zpeněžení majetku likvidační podstaty</i>	<i>140</i>
<i>Dodatečně zjištěný majetek</i>	<i>141</i>
<i>Zastavení likvidace pozůstalosti</i>	<i>142</i>
x. Úschovy v řízení o pozůstalosti	142

Úvod

Dědické právo bylo dosud v právní úpravě určitou „Popelkou“. Dosavadní občanský zákoník, jehož základní principy byly deformovány totalitní teorií práva, totiž opomíjel samotné soukromé vlastnické právo (důležité bylo jen tzv. socialistické vlastnictví, tedy vlastnictví, jehož nositelem byl stát). Nový občanský zákoník vrací vlastnické právo mezi základní lidská práva, která je zapotřebí v souladu s Listinou základních práv a svobod zvlášť chránit.

Výrazem tohoto zásadního obratu v teoretické koncepci je také pozornost, kterou nový občanský zákoník věnuje dědickému právu. Oproti dosavadní úpravě se rozšiřují možnosti, jak může zůstavitel uspořádat své záležitosti v pořízení pro případ smrti. Kromě závěti může s dědici uzavřít dědickou smlouvu. Vedle podílu na dědictví může učinit ve prospěch tzv. odkazovníka konkrétní odkaz – odkazy stávající právní úprava přitom vůbec nepřipouštěla.

Mění se také pohled na tzv. nepominutelné dědice. Především se snižuje jejich zákonný podíl, který musí z dědictví obdržet, tzv. povinný díl. Novinkou je také to, že opomenutí takového dědice nezpůsobuje úplnou či částečnou neplatnost závěti nebo jiného pořízení pro případ smrti. Nepominutelný dědic má pohledávku proti dědicům a odkazovníkům – právo na výplatu povinného dílu, tedy finančního vyrovnání.

Další novinkou je výrazné rozšíření osob, které mohou dědit v tzv. zákonné posloupnosti. I zde se totiž projevuje důraz na soukromé vlastnictví – a proto nový občanský zákoník preferuje, aby pozůstalost zdědili rodinní příslušníci ve vzdálenějším stupni před tím, aby připadla státu. Pokud přesto stát nabývá dědictví v důsledku odúmrti, tedy proto, že není zákonného dědice a zůstavitel neučinil platné pořízení pro případ smrti, pak je stát nově považován za zákonného dědice.

Vedle hmotněprávní úpravy provedené novým občanským zákoníkem se dědickému právu dostává i nové úpravy procesní, která je od 1. 1. 2014 upravena zákonem o zvláštních řízeních soudních. Dědické řízení je totiž považováno za řízení nesporné, a proto je upraveno speciální právní normou, která se zabývá právě nespornými řízeními.

Majetek, který jsme nashromáždili za svůj život, je výsledkem naší celoživotní péle a úsilí. Je proto pochopitelné, že se většina lidí zajímá o to, jak by měla se svým majetkem naložit. Naše publikace by měla být průvodcem čtenáře v oblasti dědického práva. Měla by mu umožnit orientovat se v jednotlivých možnostech pořízení pro případ smrti a stát se i rádcem toho, jak by mohl člověk své záležitosti uspořádat způsobem uspokojivým pro něho samotného i pro jeho budoucí dědice.

Petr Novotný

Kapitola 1 Dědické právo

Dědické právo bylo dosud v občanském zákoníku upraveno poměrně stručně. Na první pohled je zřejmé, že nová právní úprava se výrazně rozrostla. Je to pochopitelné, občanský zákoník z r. 1964 nepředpokládal, že by někdo za svůj život mohl nashromáždit větší majetek, který by chtěl mezi své pozůstalé rozdělit. Nová právní úprava tak v první řadě reaguje na změněné společenské poměry.

Dědické právo je spolu s věcnými právy zařazeno do části třetí občanského zákoníku mezi *absolutní majetková práva*. Za absolutní majetková práva prohlašuje občanský zákoník ta, která působí vůči každému. Jedná se o subjektivní práva, kterým jejich absolutní povahu může přiznat jen zákon. Z toho je pak vyvozeno, že právní úprava absolutních majetkových práv je provedena kogentním (donucujícím způsobem) a strany se od zákonné úpravy zásadně nemohou odchýlit, pokud to není zákonem výslovně připuštěno. To je rozdíl oproti úpravě tzv. *relativních majetkových práv* (tj. závazkového práva), které je naopak založeno na autonomii vůle stran a ve kterém platí, že strany si mohou ujednat cokoli, co není zákonem výslovně zakázáno.

Dědické právo je založeno na několika základních zásadách, deklarovaných důvodovou zprávou k občanskému zákoníku. V první řadě je to zásada zachování hodnot pro další generace. Druhá zásada je označena jako koncepce individualistického pojetí dědického práva. Je vykládána jako zásada, která preferuje přechod majetku na jednotlivce. Projevem této zásady je rozšíření skupin zákonných dědiců.

V úvodních ustanoveních o dědickém právu jsou definovány základní pojmy, s nimiž dědické právo pracuje. *Dědické právo* samo je právem na pozůstalost nebo na poměrný podíl z pozůstalosti. Termín *pozůstalost* označuje celé jmění zůstavitele, tedy souhrn jeho majetku a jeho dluhů. Do pozůstalosti zásadně nepatří práva a povinnosti vázané výlučně na osobu zůstavitele, ledaže byly jako dluhy uznány nebo uplatněny u soudu. V důsledku tohoto pravidla tak do dědictví patří také např. náhrada za bolestné, pokud byla ještě za zůstavitelova života uznána nebo zažalována.

Ten, komu náleží dědické právo, je *dědic*. Pozůstalost ve vztahu k dědici představuje jeho *dědictví*.

Vedle dědictví pracuje nový občanský zákoník také s pojmem *odkaz*, který předcházející občanský zákoník neznal (byť se běžně používal termín někomu něco „odkázat“). Odkaz nabývá *odkazovník*. Odkazem je určitá, konkrétní věc nebo jedna či několik věcí určitého druhu nebo určité právo. Odkazovník smrtí zůstavitele nabývá právo na vydání věci nebo na

zřízení určitého práva. Odkazem tak může být např. konkrétní movitá věc nebo nemovitost, peníze nebo služebnost. V tom je rozdíl oproti dědictví – dědictví je vyjádřeno poměrným podílem k pozůstalosti (jmění zůstavitele). Odkazovník proto není dědicem.

Druhý rozdíl mezi odkazovníkem a dědicem je v procesní situaci. Dědici musí dědictví potvrdit soud. Právo na odkaz uplatňuje odkazovník přímo vůči dědici, tedy bez nutného potvrzení odkazu soudem nebo jiného soudního zásahu. Odkazem tak zůstavitel zřizuje odkazovníku pohledávku na vydání věci nebo na zřízení práva, kterou musí uplatnit u dědice, eventuálně u jiného odkazovníka.

Dědické tituly

Titulem pro dědictví je *dědická smlouva*, *závěť* nebo *zákon*. Tyto tituly mohou působit i vedle sebe, to znamená, že zůstavitel uzavře ohledně části svého jmění s dědici dědickou smlouvu, s částí bude disponovat závětí a zbývající část bude děděna podle zákona. To je velmi důležité, protože se nevyžaduje, aby ve svém projevu vůle týkající se pozůstalosti (v dědické smlouvě nebo závěti) zůstavitel naložil s celým svým jměním. Platnosti dědické smlouvy nebo závěti nebude na překážku, když bude existovat jmění zůstavitele, o kterém nebude rozhodnuto v žádném uvedeném titulu. Občanský zákoník podporuje myšlenku svobodné vůle zůstavitele, a proto i ve výčtu dědických titulů uvádí dědickou smlouvu i závěť před zákonem. Dědická smlouva je navíc zcela novým právním institutem, který předcházející občanský zákoník neznal. V praxi nicméně zůstane běžné, především pro standardně fungující rodiny, že lidé nebudou uvažovat o jiném pořízení pro případ smrti, protože jim bude zákonná posloupnost vyhovovat.

K dědickým titulům patří také dovětek, třebaže není ve výčtu dědických titulů v občanském zákoníku výslovně uveden. Jde o doplnění, dodatek k závěti (kodicil), který je tedy ze své podstaty chápán jako součást závěti.

Dědický nápad

Dědické právo vzniká až smrtí zůstavitele. Proto nemůže dědit ten, kdo zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním. Tato zásada odpovídá i dosavadnímu právnímu pojetí, podle něhož dědic nabývá dědictví smrtí zůstavitele. Pokud tedy dědic zemře před zůstavitelem nebo současně s ním, nedědí. Pokud zemřel nejprve zůstavitel a libovolně krátkou dobu na to jeho dědic, má dědic své dědické právo zachováno a v případě jeho smrti tak přechází na jeho dědice.

Právě to, že dědické právo vzniká až smrtí zůstavitele, znemožňuje nakládání s dědickým právem dříve, než vznikne. Dědického práva se tak nelze předem vzdát, nelze jej převést na jiného, ani s ním nějak jinak naložit.

Dědic a odkazovník

Dědicem nebo odkazovníkem může být člověk i právnická osoba. Občanský zákoník nově umožňuje také to, aby zůstavitel určil dědicem nebo odkazovníkem právnickou osobu, která má teprve vzniknout. Nutnou podmínkou je, aby taková právnická osoba vznikla do jednoho roku od smrti zůstavitele. V praxi půjde nejčastěji patrně o nadace, které budou zřízeny závětí, ale může jít i o ostatní právnické osoby práva soukromého i práva veřejného.

Dědicem je osoba, která nabyde dědictví nebo dědický podíl – buď na základě pořízení zůstavitele pro případ smrti, tedy např. závětí nebo dědickou smlouvou, nebo na základě zákonné posloupnosti. Spolu s dědictvím nabývá dědic také odpovídající podíl na dlužích zůstavitele, které jsou součástí pozůstalosti. Odkazovník může nabýt odkaz jen na základě pořízení zůstavitele, zákonný odkaz neznáme. Odkazovník může odkaz nabýt „čistý“, tedy bez dluhů.

Dědická nezpůsobilost

Dědická nezpůsobilost vylučuje z dědického práva osobu, která se v důsledku svého činu stala nehodnou nabýt něco z dědictví. Pokud by dědila, odporovalo by to (v důsledku jejího jednání) zásadám spravedlnosti i obecné morálce. Odpovíme si na otázky, kdy může dědit ten, kdo se proti zůstaviteli dopustil trestného činu, nebo zda může dědit pozůstalý manžel, když v době úmrtí zůstavitele probíhalo rozvodové řízení.

Dědicem nebo odkazovníkem může být jen osoba, která je způsobilá být dědicem, která je hodna toho, aby dědictví (odkaz) nabyla. Z dědického práva je především vyloučen ten, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli nebo členu jeho rodiny (předku, potomku, manželovi nebo registrovanému partnerovi). Nedědí ani osoba, která se dopustila zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli. V praxi by se jednalo především o takovou osobu, která by zůstavitele donutila k projevu poslední vůle nebo by jej k němu lstivě svedla. Může jít o někoho, kdo naopak poslední vůli zůstavitele překazil, zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil.

Při vymezení důvodu dědické nezpůsobilosti uvádí občanský zákoník tedy na prvním místě osobu, která se dopustila vůči zůstaviteli takového činu, který „má povahu“ úmyslného trestného činu. Zákon tak pamatuje na případy, kdy čin naplňující znaky skutkové podstaty úmyslného trestného činu vymezeného trestním zákoníkem, není trestným činem, např. proto, že pachatel není pro nedostatek svého věku trestně odpovědným. Stejně důsledky pak má spáchání takového činu proti osobám zůstaviteli nejbližším, tedy jeho manželovi, potomkovi nebo předkovi.

Druhou skupinu důvodů dědické nezpůsobilosti tvoří případy zavrženíhodného jednání proti zůstavitelově poslední vůli. Občanský zákoník pak uvádí demonstrativním výčtem základní případy takového zavrženíhodného jednání tak, jak jsou vymezeny shora. Zazna-

menané případy, kdy lstí nebo pohrůžkou nějaká osoba donutila jinou k závěti, tak budou hodnoceny jako případ dědické nezpůsobilosti a taková osoba nebude moci dědit.

U obou shora popsanych skupin důvodů dědické nezpůsobilosti má zůstavitel možnost a právo dědici jeho zavrženíhodné jednání výslovně prominout. Pokud této možnosti zůstavitel využije a dědici jeho čin promine, stává se dědic znovu způsobilým dědicem. Důležité je, že toto prominutí musí být učiněno výslovně. Proto patrně nebude postačovat, když zůstavitel poté, co mu bylo prokazatelně známo jednání dědice, způsobující jeho dědickou nezpůsobilost, dědice uvede jako závětního dědice, aniž by jeho závěť nebo jiný projev vůle obsahoval výslovné odpuštění.

První dvě skupiny dědiců jsou vyloučeny z dědění ze závěti, na základě dědické smlouvy i na základě zákona. Další případ se vztahuje na dědění v zákonné posloupnosti. Jde o situaci, kdy v době smrti zůstavitele probíhá řízení o rozvod manželství, zahájené na návrh zůstavitele, a to v případě, že důvodem podání návrhu na rozvod manželství je domácí násilí, kterého se dědic jako manžel dopustil na zůstaviteli. Zákonodárce dovodil, že v takovém případě bylo manželství rozvráceno z důvodu na straně pozůstalého manžela, který se vůči zemřelému dopustil domácího násilí. Podáním návrhu na rozvod dal zůstavitel najevo, že manželství je pro něj nesnesitelné a chce jej ukončit. Jen proto, že soud o rozvodu manželství dosud pravomocně nerozhodl, není důvod, aby takovému manželovi přiznával zákon nárok na jeho zákonné dědické právo. Pokud by však zůstavitel pamatoval na manžela v poslední vůli nebo v závěti, nemá samotná skutečnost probíhajícího rozvodového řízení na dědění manžela vliv. V případě, že by však domácí násilí bylo právě takovým činem, kterého se pozůstalý manžel dopustil na zůstaviteli a který má povahu úmyslného trestného činu, vraceli bychom se zpět k první skupině důvodů dědické nezpůsobilosti a pozůstalý manžel by pak nemohl dědit ani na základě dědické smlouvy nebo na základě zákona. Ačkoli jindy může při zákonné dědické posloupnosti na místo vyloučeného dědice nastoupit jeho potomek, ačkoli jinak takové nástupnictví občanský zákoník zachovává. Vyloučení manžela ze zákonné dědické posloupnosti pro probíhající rozvodové řízení z důvodu domácího násilí, kterého se dopustil, znamená automaticky vyloučení z dědění také pro jeho potomky.

Je třeba si uvědomit, že důvodem dědické nezpůsobilosti je pouze takové rozvodové řízení, kdy návrh podal zůstavitel a kdy je návrh odůvodněn domácím násilím, jehož obětí zůstavitel byl. Pokud probíhá rozvodové řízení z jiných důvodů, nemá uvedené důsledky do zákonné dědické posloupnosti, a to ani tehdy, pokud je zcela zřejmé, že to byl právě pozůstalý manžel, který má na rozvratu manželství zásadní vinu (např. z důvodu nevěry, alkoholismu apod.). V takovém případě pozůstalý manžel dědickou způsobilost neztrácí. Nic však nebrání rozvádějícímu se manželovi, aby učinil pořízení pro případ smrti a druhého manžela z dědictví vyloučil – manžel totiž není tzv. nepominutelným dědicem a nepřísluší mu žádný povinný díl pozůstalosti.

Z podobných morálních důvodů jako manžela, který se dopouští domácího násilí, zákon vylučuje ze zákonné dědické posloupnosti v dědickém právu po dítěti jeho rodiče, který byl

zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že její výkon zneužíval nebo z vlastní viny závažným způsobem zanedbával. Toto ustanovení doplňuje obecnou úpravu dědické nezpůsobilosti z důvodu spáchání úmyslného trestného činu, protože jednání rodiče nemusí mít intenzitu trestného činu a přesto bude důvodem zbavení rodičovské odpovědnosti. Vyloučení takového rodiče ze zákonné dědické posloupnosti je logické, protože zbavení rodičovské odpovědnosti se týká nezletilých dětí. Pokud dítě nabyde následně svéprávnosti, může se rozhodnout, zda svého rodiče povolá za svého dědice ve svém pořízení pro případ smrti.

Při zákonné dědické posloupnosti nastupuje na místo dědicky nezpůsobilého dědice jeho potomek, a to i tehdy, pokud vyloučený dědic zůstavitele přežije.

Příklad

Situaci si můžeme vysvětlit na následujícím příkladu: otec (vdovec) má dvě děti, syna a dceru, každý z nich má také své dítě. Syn otce okradl – dopustil se vůči němu úmyslného trestného činu. Proto je syn dědicky nezpůsobilý. Otec zemřel bez pořízení pro případ smrti, a proto se po něm dědí podle zákonné posloupnosti. Polovinu pozůstalosti dědí dcera. Druhou polovinu pozůstalosti nemůže zdědit syn, protože je dědicky nezpůsobilý. Proto na jeho místo nastupuje jeho dítě, které dědí druhou polovinu pozůstalosti.

Autoři občanského zákoníku při této úpravě vycházeli z úvahy, že nezpůsobilost dědit musí ze zákona zasahovat jen tu osobu, které se důvody stanovené zákonem týkají. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku v této souvislosti poukazuje na to, že není spravedlivé trestat za chování předka jeho potomky. Znovu upozorňujeme, že to bude platit jen při zákonné posloupnosti. V rámci pořízení pro případ smrti je ponecháno na rozhodnutí zůstavitele, jak se rozhodne se svou pozůstalostí naložit.

Kapitola 2 Zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví, vzdání se dědictví

Dědického práva nelze se dopředu vzdát, je však možné se jej zříci ještě za života zůstavitele. Po smrti zůstavitele může dědic dědictví odmítnout. Po smrti zůstavitele se může dědic svého dědického práva vzdát ve prospěch jiného dědice.

i. Zřeknutí se dědického práva

Zůstavitel a potencionální dědic mohou uzavřít smlouvu, kterou se dědic svého dědického práva zcela či zčásti zřekne.

V první kapitole jsme si vysvětlili, že není možné dopředu, tedy ještě před smrtí zůstavitele vzdát se dědictví. To znamená, že budoucí dědic nemůže platně učinit před smrtí zůstavitele jednostranné prohlášení, kterým se dědictví do budoucna vzdává. To však neznamená, že by se dědic nemohl svých dědických nároků zříci.

Občanský zákoník totiž nově dědici a zůstaviteli umožňuje, aby uzavřeli smlouvu, kterou se dědic dědictví zřekne (*renunciace*). Jedná se o skutečnou novinku, protože podle dosavadní úpravy měl sice dědic svobodnou vůli se rozhodnout, zda dědictví přijme či nikoli, ale až po smrti zůstavitele – teprve v rámci projednávání dědictví se dědic mohl rozhodnout, zda dědictví přijme nebo odmítne. Nový občanský zákoník celkem logicky umožňuje, aby ještě za života zůstavitele se dědic a zůstavitel dohodli na zřeknutí se dědictví. V praxi je to možné zejména v případě, kdy zůstavitel ještě za svého života daruje dědici dar, který by se jinak započítal na jeho povinný díl (viz kapitola 4) a chce dopředu předejít sporům s ostatními dědici.

Smlouva o zřeknutí se dědického práva se zásadně vztahuje také na potomky dědice, ledaže by bylo ujednáno něco jiného. Zásadně tedy platí, že místo dědice, který se dědictví zřekl, nedědí ani jeho potomci. Ve smlouvě mezi zůstavitelem a dědicem však může být ujednáno opak, tedy právě to, že na místo dědice nastupují jeho potomci. Pokud je dědic tzv. nepominutelným dědicem (viz kapitola 4), vzdává se touto smlouvou dědictví jako celku, tedy včetně práva na povinný díl. Pokud by se však nepominutelný dědic zřekl jen práva na povinný díl, neznamená to automaticky, že by se zřekl práva na dědický podíl ze zákonné dědické posloupnosti. Zní to složitě, ale ustanovení je celkem praktické. Představme si případ, kdy má zůstavitel v úmyslu ve svém pořízení pro případ smrti rozhodnout o svém jmění tak, že nepominutelnému dědici (nepominutelným dědicům) nebude vyplácen povinný

díl, tzn. dědici povolání závětí nebo dědickou smlouvou obdrží pozůstalost, která nebude zatížena nárokem nepominutelných dědiců na výplatu povinného dílu. Pro tento případ tedy s nepominutelným dědicem uzavře smlouvu o zřeknutí se práva na povinný díl. Následně však zůstavitel zemře, aniž by závět sepsal nebo aniž by uzavřel dědickou smlouvu. Dědici proto budou dědit podle zákonné dědické posloupnosti – a protože se nepominutelný dědic vzdal jen nároku na povinný díl, ale ne na dědický podíl ze zákonné posloupnosti, bude povolán za dědice a bude dědit příslušný podíl dle zákonné posloupnosti.

Byť tato skutečnost není výslovně v zákoně upravena, lze dovodit (a důvodová zpráva tak i stanoví), že je možné zřici se jen části dědictví nebo části povinného dílu. Stejně tak je možné, aby se dědic dědického práva zřekl za úplatu (odbytné) nebo jiné protiplnění.

Smlouvu o zřeknutí se dědického práva lze uzavřít také tak, že se dědic vzdá svého dědického práva ve prospěch jiné osoby. Není-li ve smlouvě ujednáno nic jiného, pak zřeknutí se dědického práva platí jen tehdy, pokud se daná osoba (obmyslený) stane dědicem. Nestane-li se dědicem, např. z důvodu chybějící závěti, ke smlouvě o zřeknutí se dědického práva se nepřihlíží a dědic, který smlouvu uzavřel, může dědictví nabýt, pokud k tomu má zákonný titul.

Smlouva o zřeknutí se dědického práva vyžaduje formu veřejné listiny, to znamená, že o ní musí být sepsán notářský zápis. Pokud by ji však strany chtěly zrušit (resp. chtěly by zrušit i jen některá práva a povinnosti z ní vyplývající), postačuje dodržení písemné formy.

ii. Odmítnutí dědictví

Odmítnutí dědictví je jednostranné právní jednání dědice učiněné po smrti zůstavitele. Pokud dědic dědictví neodmítne, náleží mu dědické právo jako jeho vlastnictví.

Dědic není zásadně povinen dědictví přijmout. Ve shodě s dosavadní úpravou dává dědici nový občanský zákoník právo, aby dědictví po smrti zůstavitele odmítl. Pokud by však měl dědic dědictví nabýt na základě dědické smlouvy, jednalo by se tedy o tzv. smluvního dědice (viz kapitola 8), může odmítnutí dědictví dědická smlouva vyloučit. Jinak má dědic zcela volnou možnost rozhodnout se, zda dědictví přijme nebo odmítne. Právo dědice svobodně se rozhodnout, že dědictví odmítá, je významné z důvodu zásady univerzální sukcese dědiců, na které přecházejí zůstavitelovy dluhy. Vyvázat se z těchto dluhů bude moci dědic nyní jen tak, že dědictví odmítne.

V dědickém řízení může být dědic zastoupen zmocněncem na základě plné moci. Zmocněnec pak může jménem dědice prohlásit, že dědictví odmítá nebo neodmítá, nebo že dědictví přijímá za podmínky, že je k tomu dle plné moci výslovně oprávněn – tzn. v plné moci musí být výslovně uvedeno, že zmocněnec je zmocněn také k prohlášení o odmítnutí, neodmítnutí nebo o přijetí dědictví.

Na dědice, který dědictví odmítl, se hledí tak, jako by dědictví nikdy nenabyl. Prohlášení o odmítnutí dědictví (stejně tak, jako prohlášení o neodmítnutí nebo přijetí dědictví) je

konečné a neodvolatelné. Dědic si své prohlášení nemůže později rozmyslet. K takovému projevu vůle dědice, kterým by odvolal své prohlášení, že dědictví odmítá, nebo neodmítá, anebo že dědictví přijímá, se nepřihlíží.

K účinnosti odmítnutí dědictví se vyžaduje výslovné prohlášení dědice učiněné vůči soudu, který dědictví projednává. Dědic může dědictví odmítnout jen v zákonné lhůtě. Tato lhůta činí jeden měsíc ode dne, kdy dědice vyrozuměl soud o jeho právu odmítnout dědictví a o následcích odmítnutí. V případě, že jde o dědice s jediným bydlištěm v zahraničí, prodlužuje se zákonná lhůta na tři měsíce. Soud může z důležitých důvodů zákonnou lhůtu prodloužit. Pokud lhůta k odmítnutí dědictví uplyne marně, tedy bez jednání dědice, právo odmítnout dědictví zaniká. To znamená, že dědic ztrácí právo dědictví odmítnout a nabývá jej včetně dluhů zůstavitele.

Pokud dědic sám před uplynutím lhůty pro odmítnutí dědictví zemře, přechází jeho právo dědictví odmítnout na jeho dědice. Je pak zcela logické a spravedlivé, že lhůta pro odmítnutí dědictví dědici tohoto dědice neuplyne dříve, než tomuto druhému dědici uplyne lhůta pro odmítnutí dědictví po předchozím dědici. Přitom se druhý dědic může rozhodnout také tak, že dědictví po prvním zůstaviteli odmítne a dědictví po druhém zůstaviteli (předchozím dědici prvního zůstavitele) přijme, nebo naopak. Může samozřejmě i obě dědictví odmítnout nebo obě dědictví přijmout.

Zatímco u zřeknutí se dědictví zákon připouští, aby se zřeknutí vztahovalo jen na část dědictví, u odmítnutí dědictví to už možné není. Dědictví je možné odmítnout jen jako celek. Odmítnutí dědictví pod podmínkou (např. ve formě „odmítám dědictví, pokud se zjistí, že je předlužené“) nebo s výhradou nebo jen zčásti, je neplatné.

Odmítnout dědictví nelze platně ani poté, kdy dal dědic svým chováním najevo, že chce dědictví přijmout. Takovým chováním bude nejčastěji případ, kdy se dědic fakticky ujal pozůstalosti, např. začal užívat věci náležející do pozůstalosti.

iii. Vzdání se dědictví

Vzdání se dědictví je projevem vůle dědice, kterým se vzdá svého dědického podílu ve prospěch jiného dědice. K účinnosti vzdání se dědictví se vyžaduje také přijetí uvolněného dědictví ze strany obmyšleného dědice.

Podmínkou toho, aby se dědic mohl vzdát svého dědictví ve prospěch jiného dědice, je skutečnost, že dědictví neodmítl. Pokud dědic předem dědictví výslovně odmítl, hledí se na něj tak, jako by dědictví nikdy nenabyl – a proto se svým dědickým podílem už nemůže nijak disponovat a nemůže se jej ani vzdát ve prospěch jiného dědice. Uvedli jsme, že dědici, který dědictví neodmítl, náleží dědické právo jako jeho vlastnictví – a důsledkem této skutečnosti, kterou občanský zákoník výslovně zakotvuje, je možnost s tímto dědickým právem disponovat.

V současné praxi, na kterou upozorňuje i důvodová zpráva, dochází při odmítnutí dědictví k tomu, že za dědice automaticky nastupují jeho potomci. To s sebou může přinášet komplikace, např. v případě, že tito potomci jsou ještě nezletilí. Proto nový občanský zákoník umožňuje to, aby se dědic svého dědického práva vzdal ve prospěch jiného dědice. Bude to praktické zejména při dědění v zákonné posloupnosti, kdy se např. děti zůstavitele vzdají svého dědictví ve prospěch pozůstalého rodiče nebo ve prospěch jednoho ze sourozenců. Pokud se dědictví vzdá nepominutelný dědic, vzdává se tím i práva na povinný díl, a to nejen za sebe, ale také s účinností pro své potomky.

Prohlášení o vzdání se dědictví ve prospěch jiného dědice musí dědic učinit před soudem v řízení o dědictví. Dědic se může svého dědictví vzdát také ve prospěch více jiných dědiců (např. v popisovaném případě by se mohl pozůstalý rodič naopak vzdát svého dědictví ve prospěch pozůstalých dětí). V takovém případě se uvolněný dědický podíl rozdělí mezi tyto dědice dle společné dohody všech dědiců a není-li takové dohody, rozdělí se poměrně.

K přijetí uvolněného dědického podílu dědice, který se svého dědictví vzdal, se vyžaduje také souhlas přijímajícího dědice. V takovém případě se v dědickém řízení postupuje jako v případě zcizení dědictví (blíže viz kapitola 11). Pokud dědic, v jehož prospěch se jiný dědic svého dědictví vzdal, nesouhlasí s nabytím uvolněného dědictví, k vzdání se dědictví se nepřihlíží. Znamená to, že dědic, který se chtěl svého dědictví vzdát, zůstává dědicem se všemi právy a povinnostmi z toho vyplývajícími.

Vzdát se dědictví může dědic, který má dědictví nabyt ze zákonné posloupnosti, ale také dědic, který jej má nabyt na základě pořízení zůstavitele pro případ smrti (závětní nebo smluvní dědic). Pokud by se však dědictví měl vzdát dědic, který byl na základě zůstavitelovy poslední vůle obtížen příkazem, nařízením odkazu nebo jiným opatřením, které může splnit jen on sám osobně, nezbavuje jej vzdání se dědictví povinnosti uložené opatření splnit.

V souvislosti se vzdáním se dědictví upozorňuje důvodová zpráva na možné chování nepoctivého dědice, který se dědictví vzdá s cílem zkrátit své věřitele (kteří by se jinak mohli uspokojit ze zděděného majetku). Pro tento případ mají dědicovi věřitelé právo namítnout tzv. relativní neúčinnost právního jednání dědice – dlužníka a při splnění zákonných podmínek požadovat uspokojení své pohledávky z majetku, který by jinak na dlužníka jako dědictví připadl.